

Тема: Торга – арганың эмчи кужу

Сорулгазы: 1. Торга деп куштуң онзагай талаларын өөредип
билиндирер

2. Көрген болгаш дыңнаан чүүлдерин утпайн, ону сактып
алыр арга-шинээн, дилеп тывар, чогаадыкчы чоруун
сайзырадыр.

3. Уругларны дириг бойдушту камнап, хумагалап ону
хүндүлөп, аңаа ынак болурунга кижизидер.

Дерилгези: Торга чуруу, ТСО, янзы-буру чуруктар, кроссворд,
шүлүктөр, ыры.

Класс шагының чорудуу:

I. Организастыг кезээ

Мендилежилге.

Амыргын-на амыр-дыр бе,
Аалчыларым, башкыларым
Аравыста хүлүмзүржүп
Амырлажып мендилежиил.

Ыры «Хамнаарак»

- Чүнүң дугайында ыры дыңнадыңар, уруглар?
- Хамнаарак деп кушкаштың дугайында дыңнадывыс.

II. Кичээлдин темазын кроссвордта чуруктарнын болгаш
айтырыгларның дузазы-биле тыппышаан, сорулгазын дамчыдар.

- Класс шагының адын билип алырда, бо кроссвордту айтырыглар болгаш, чуруктар дузазы-биле тып, алыр бис уруглар...

Инструкцияны чугаалаар - доора дургаар хана карактар база бар, узун дургаар хана карактарга үжүктөрни тып алырывыска, куштун ады үнүп келир уруглар. Ам шупту кичээнгейлиг, боданып тургаш тып эгелээлинер. (Торга)

Башкының беседазы. (слайд 3)

Бөгүнгү кичээливисте торга деп куштун дугайында чугаалажып, таныжар бис уруглар.

-Торганы көрбээн кижиге бар бе?

- Бо куштарның аразындан торганы тып көрүңерем уруглар!
(чуруктар көргүзөр)

- Арга-арыгда кандыг-даа куштар бар.

- Куш бүрүзүнүн дугайында солун чугаалап болур. Тывавыста, суурувуста 2 ангы торга бар, бирээзи улуг шокар торга, бирээзи кара торга. Шокар улуг торга чайын, кыжын ыяштын унун соктап каап, дыңнааланып олургулаар. Ыяштын чөвүрээзинин адаанда курттын кайда чыдарын ол эндевес. Ыяшка кулаан чыпшыр салып алгаш, кайда курт барын билип аар, азы хаайы-биле аарыг ыяштын чөвүрээзин белени биле чара шааптар. Ол куштун дылы узун, чыпшынчак болгаш өгүндө кадыг хылдарлыг. Торганын хаайы шүүчеге дөмей. Ындыг кадыг хаайы-биле аарыг ыяштын чөвүрээзин белени биле чара шааптар. Чөвүрээни өттүр соктапкаш, олче узун дылын супкаш, кандыг-даа чарыктан курттарны уштуп эккеэр.

Кажан торганың чаш оолдары чуургадан частып келгенде, ол көвей курттарны тып, оларны доруктур азыраар, өстүрер. Торга 3 азы 7 чедир чуурга төрүүр. Хоралыг курттардан ыяштарның хосталырынга торга ынчаар дузалап арыглап эмнеп кааптар. Улуг шокар торганың узунунуң хемчээли 23-26 см. ак – ак дилиндек черлерлиг, кудуруунуң адаа чидиг кызыл, а эр торганың чушкуузуңда доора чоруткан кызыл дилиндек бар. (Видео)

Торганың бажы улуг, шүүчеленчек быжыг хаайлыг, мойну чинге, буттары чолдак болгаш чидиг ээтпек 4 дыргактыг салаалыг. Оон ангыда, куштуң эът-боду кудуруунга база даянып чоруур. Кудуруунуң кадыг чаныычал чүглери ыяштың чөвүрээзинге күштүү-биле тептинип турар. Салааларының болгаш кудуруунуң ындыг туружу хаайы-биле ыяш чөвүрээзин соктап ажылдаарынга кончуг быжыг чөленгиишти берип турар.

Торга ыяш соктап турда тррр-тррр деп дынналыр. Эрте чазын, арыгда хар ам-даа эривээнде, хүн чылыдып эгелей бергенде болганчок-ла даашкыр дызыраашкын дыңналыр.

Торга чазын хадың сууң соруп ижеринге ынак. Хадыңны кончуг камныг оя соктапкаш, суун ижип алыр. Куш безин ол хире угаанныг, ыяштарга камныг бооп турар-дыр. Торга чем дилээрде, ыяштарның чоон будуктарыңче болгаш уннарыңче күштүг иттинип чорааш дамчыыр. Торга хадыңның, талдың, шивиниң болгаш оске-даа ыяштарның унун долгандыр элээн хөй үттерни соктап арыглаар. Ынчангаш торганы ёзулуг-ла арганың эмчи кужу дээри-ле шын.

Торга ыяштарның курттарын аштап турары дээрге силерге
дузалажып турары ол-дур. Чүге дээрге ыяштардан силерниң
кыдырааштарыңар, номнарыңарны кылып бүдүрүп турар болгай.
Торга ажы-төлунге дыка ынак оларны остуруп, чемгерип карактаар.
Силерниң аваларыңар база силерни эки каң-кадык өссүн дээш
чемгерип турар болгай уруглар.

Шүлүк

Куштар чараш чаңы бар
Ыяш курттун узуткаар
Хөй-ле чаңныг бойдушту (Аясмаа)
Ыяк айтыр чаптанчыг
Шиилежип ырлашкан
Шиижектер, дуруялар дээш
Кандыг чараш куштар чок дээр.

Камгалаңар, чемгериңер! (Сайдана)
Улуг биче куштарга-даа
Уя тудуп дузалаңар
Ая, дузак салбанар
Адып, боолап сүрбенер!
Чуургалары чазылзыннар
Чуртун мактап ырлашсыннар!

Улегер домактар:

Куш уязынга ынак
Кижичурттунга ынак

Ала шокар торга мен
Ток, ток кылдыр соктапкаш
Топтап, топтап дыңнапкаш
Чазый чилби курттарны
Чиптер чаңныг болгай мен.
Бойдус төлү.
Бо-ла бүгү куштар ол-дур
Ынчангаштың оларны бис
Камгалаар бис.
Ыяк, ажаап, оран чуртка
Өстүрер бис!

Түңнел. Рефлексия

1. Бөгун бис арганың эмчи кужу Торганың дугайында
билип алдывыс.
 2. Торганың хаайы, шиш....., кулаа....
 3. Бисте торганың хевирлери: 2 аңгы
 4. Торганы арганың эмчи кужу дээр, чуге дизе ол
арга арыгның курттарын арыглап турар.
 5. Бистер куштарга хумагалыг, оларны камгалап,
чемгерип, карактаар бис уруглар.
- Онаалга: ыяш-биле кылган уяларны будааш, ыяшка азар.

Өөр куш өлүрбө

Өл ыяш кеспе.

Кижичурттуг

Куш уялыг

Физминутка.

Куштар бистер чанарда

Куспактажып чанар бис.

Дүгдө чай, мында кыш

Бистер доңуп чор бис.

ТЫВЫЗЫК

Элевес өрүмнүг

Эрикпес чаңчылдыг (торга)

Логикалыг бодалга: Элээн каш торгалар ужуп чораан: бирээзи мурнунда, ийизи соонда; ийизи соонда, бирээзи мурнунда. Каш торга ужуп чораан-дыр? (3 торга)

Уругларга ажыл: торганы тып

Оюн «Ужар ушпас»

Ужар чүүлдер адаарга ужар, ушпас чүүлдер адаарга анаа турар.

Шүлүк.

Арга эзим эмчизи

Ала шокар торга мен

Ток, ток кылдыр соктапкаш

Топтап, топтап дыңнапкаш

Чазый чилби курттарны

Чиптер чаңныг болгай мен.

